

MILJØMINISTERIET

Skov- og Naturstyrelsen

På tur i mystikken – motion i skoven

MUSEET FALSTERS MINDER

Indhold

1 Om projektet MYSTIK OG MOTION	3
Materialet	4
Planlægning	4
2 Skovens væsner	5
Åmanden	5
Den lange hest	6
Ellefolk	6
Bjergfolk	6
Nisser	6
3 Sagn – Folketro og folkeminder	7
Åmandens hævn	8
Aktivitet – Den længste å	10
Den lange hest	11
Aktivitet – Den længste hest	13
Karen og ellekongen	14
Aktivitet – Jagt på ellefolkene	16
Mallemussegrethe	17
Aktivitet – Elleskudt	18
Bjergfolkenes lysestager	19
Aktivitet – Skatterov	21
Troldens vejrmelding	22
Aktivitet – Stor regn – små regn	23
Nisseslagsmålet	24
Aktivitet – Fodertyvene	26
Nissedrillerier	27
Aktivitet – Løse heste i stalden	28

Om projektet MYSTIK OG MOTION

1

I forbindelse med Skov- og Naturstyrelsens deltagelse i Sundhedsstyrelsens kampagne GetMoving i 2006 blev der indgået en samarbejdsaftale med Museet Falsters Minder om at gennemføre aktiviteter i naturen (skoven) der tog udgangspunkt i danske sagn. Kultur- og naturvejleder Anne Elmer tog kontakt for at høre om det havde interesse. Det havde det i høj grad og der blev gennemført flere ture i naturen i uge 36. De såkaldte "Mystikturer". Det var en stor succes og det blev besluttet at gøre disse sagnaktiviteter tilgængelige for andre. Og derfor dette hæfte, som Skov- og Naturstyrelsen håber vil være til inspiration og glæde for alle, der er interesseret i at gennemføre aktiviteter i naturen.

Hæftet **MYSTIK OG MOTION** er en vandretur gennem skovens mystik. Deltagerne får gået en god tur, bliver præsenteret for en række gamle danske folkesagn og bliver aktiveret i forskellige lege, der tager udgangspunkt i sagnene.

MYSTIK OG MOTION er også et tilbud til deltagerne om at se nærmere på forskellige naturområder i skoven og få nye indgangsvinkler til kendt natur.

Turen kan benyttes af alle aldersgrupper, både børn, unge og voksne. Materialet er opbygget, så tilrettelæggerne kan plukke i det og tilrette de enkelte aktiviteter efter de geografiske muligheder, der findes i deres lokale skov.

Aktiviteterne er udviklet af kultur- og naturvejleder Anne Elmer, Museet Falsters Minder.

Materialet

Materialet til MYSTIK OG MOTION består af

- 1) Baggrundsstof om de sagn, der benyttes i aktiviteten
- 2) Genfortælling af 8 sagn
- 3) Forslag til 8 lege, en til hvert sagn

De sagn, der benyttes, er alle hentet fra *Evald Tang Kristensen: "Danske sagn"*. De er genfortalt af kultur- og naturvejleder Anne Elmer, Museet Falsters Minder.

Planlægning

Vælg en egnet skov, der rummer en varieret natur. Husk at søge tilladelse til at gennemføre aktiviteten, hvis det kræves. Reglerne for færden i naturen finder du her:

www.skovognatur.dk/Ud/Faerdsel/

Vælg de sagn og aktiviteter, I ønsker at benytte.

Vælg et antal stoppunkter på turen, der alle relaterer til de naturområder, som sagnene er knyttede til: å, mose, høje, lysninger. Vær opmærksom på, at der skal være plads til at gennemføre aktiviteterne.

Klargør aktiviteterne, så de materialer, I skal benytte, ligger klar på de enkelte stoppunkter. Alternativt kan materialerne transporteres i trillebøre.

Skov- og Naturstyrelsen

Falsters Minder

Skovens væsner

2

Der var engang, hvor de mange mystiske væsner, der findes rundt omkring i naturen, ikke eksisterede. Til gengæld var der fyldt med engle i Himlen. Og hvor der er mange samlede, bliver der ind imellem ballade. En dag blev Vorherre rigtigt vred på en flok engle og smed dem ud af Himlen. De faldt ned på jorden, og her blev de til alle de mystiske væsner, vi kender: De, der faldt i åer og vandløb, blev til åmænd, de, der faldt i moser og skove, blev til ellefolk. De, der faldt i havene, blev havmænd og havfruer, de, der faldt på højene, blev bjergfolk og de, der ramte gårdene, blev til nisser.

FORTALT EFTER SAGN FRA KVÆRNDUP, SE EVALD TANG KRISTENSEN DANSKE SAGN, BIND 1, S. 3, 1.1

Folketroens beretninger om naturens mystiske væsner er mangfoldige og varierede, men i de fleste kan vi finde en logisk formaning til påpasselighed og gengivelser af konkrete iagttagelser. I sagnene får vi en god historie, men vi lærer også at passe på: Gå ikke for tæt til åen, for så kan du drukne. Pas på tåge og mosekonebryg, du kan fare vild. Grav ikke i de gamle gravhøje, de kan falde sammen over dig og skøn på den hjælp, du får af "nisser" og gengæld den.

Åmanden

Åmanden er ungkarl og har ingen familie. Han lever i åer og vandløb, hvor han er søgt ned efter at være blevet bedraget af mennesker. Her hævner han sig på os ved en gang om året at trække et menneske ned i åen til sig.

Man kan sikre sig mod åmanden ved at give ham et offer, for eksempel en gren eller en mønt, inden man krydser åen.

Den lange hest

Den lange hest hører som åmanden til vandets ånder. Den kommer frem, når folk skal over vandløb. De lokkes til at sætte sig op på den for at ride over åen, og jo flere, der sætter sig op, des længere bliver den. Når så hest og ryttere er midt i åen, forsvinder den, og rytterne lander i vandet. I flere af sagnene er det hestetøve, der straffes på denne måde.

Ellefolk

Elverfolket – eller ellefolkene, som de kaldes i Evald Tang Kristensens samling af danske sagn – lever i skove og moser. Der findes både ellepiger og – koner, ellebørn og endda en ellekonge. De er renlige, for de ses tit vaske deres tøj. Ellefolket har tæt kontakt med menneskene, de yder dem hjælp, besøger dem i gårdene og synger også de dejligste sange for dem. Men lige så hule de er i ryggen, lige så svigefulde er de. De lokker unge piger og mænd til deres dans og danser dem til døde eller fanger dem i deres trolddom, så de bliver elleskudte, hvilket viser sig som sindssygdøm. De stjæler fra gårdene, også menneskebørn. Til tider bliver de ganske voldelige og jager folk med skarpe pigkæppe.

Bjergfolk

Bjergfolkene er nok de væsner, der ligner os mennesker mest. De lever i familier i oldtidshøjene, hvor de passer deres børn, laver mad, bager og fester med sang og dans. De hjælper gerne menneskene og betaler som regel rigeligt for hjælp fra os og for de ting, de låner af os. Men de kan også gøre fortræd, hvis de finder det nødvendigt.

Bjergfolkene råder over store guld- og sølvskatte, som vi mennesker meget gerne vil have fat i. Men det kan være en ganske risikabel tjans at gå på skattejagt i bjergfolkets høje.

Ordet "bjerg" anvendes her om høje. Bjergfolket kaldes også trolde, og sagnet om deres store skatte kan stamme fra fundet af oldsager i gravhøjene.

Nisser

Nisserne er i familie med bjergfolkene, men lever alene som ungarle. De lever på gårdene, hvor de har indgået en overenskomst med husbonden: Nisserne hjælper, hvor de kan, specielt dyrene er deres foretrukne arbejdsområde. Deres iver for at hjælpe går så vidt, at de griber til at stjæle, hvis der er mangel på foder til dyrene på gården. Som betaling for deres arbejde skal de så have deres daglige grød med en god smørklat i.

Så længe menneskene overholder aftalerne med nisserne, går alting godt. Men snydes der med grød eller smørklat, ved nisserne godt, hvordan de skal tage hævn. Og så er nisserne ret drilllesyge, hvilket går ud over både menneskene og deres hunde.

Sagn – Folketro og folkeminder

3

De sagn, der benyttes i **MYSTIK OG MOTION** er alle hentet fra den danske folkemindesamler Evald Tang Kristensens store værk "Danske sagn".

Evald Tang Kristensen (1843 – 1929) var lærer på Herning-egnen. Her fattede han interesse for de mange fortællinger, der blev fortalte blandt egnens beboere. Han begyndte en systematisk indsamling af de mundtlige overleveringer af sagn og folketro, og med tiden blev han en af Danmarks største folkløriser.

Evald Tang Kristensens arbejde faldt helt i tråd med den interesse for det danske sprog og den danske historie, der opstod i Danmark efter tabet af Norge og de tyske besiddelser i 1800-tallet. En interesse, der styrkede den nationale bevidsthed og selvforståelse.

For Evald Tang Kristensen var de indsamlede sagn ikke blot digtning og fiktion. Han mente, at de var udtryk for "folkets forestillinger om meget af det, der ikke sådan kan opfattes med sanserne."

LARS GEJL

Åmandens hævn

er var en gang en lille landsby, der altid manglede vand. Folkene, der boede i byen, havde prøvet alt for at skaffe vand til byen – de havde gravet nye brønde, men der sprang intet vand i brøndene, de havde haft besøg af mænd med pilekviste, der kunne vise, hvor der var vand i jorden, men pilekvistene bevægede sig slet ikke, ikke den mindste rystelse kom der i dem. Alle mændene i byen havde også prøvet at grave grøfter, der kunne lede vand ind til byen, men det kom der heller ikke noget vand ud af.

Så en dag kom der en gammel mand vandrende. Han havde gået langt og var blevet tørstig, så han gik ind i en af gårdene, bankede på døren og spurgte, om han kunne få en tår vand at drikke. *“Nej, det kan du ikke”,* svarede konen i gården, *“men du kan få alt det mælk, du vil have.”* *“Mælk?”*, svarede manden forundret, *“jamen, hvorfor vil du give mig den dyre mælk, når jeg gerne vil nøjes med en tår vand?”* Så fortalte konen, hvordan det var fat i byen. Manden tænkte sig lidt om og bad så konen om at hente alle mændene i byen, for han mente nok, at han kunne hjælpe dem.

Konen sendte bud ud til alle gårdene i byen, og snart efter var alle landsbyens mænd samlede i gården, hvor den gamle mand stod.

“Johanne siger, at du påstår, at du kan finde vand til os. Det vil vi nu gerne høre lidt mere om, for vi har prøvet, alt hvad man kan prøve, og intet er der sket. Hvad får dig til at tro, at du skulle kunne få vand til byen, når alle andre ikke kan.” Mændene var ikke ligefrem venlige over for den gamle.

“Der er ikke det, jeg ikke kan, når blot betalingen er rigtig,” svarede manden. *“Hvis I giver mig et stort knippe pindebrænde, en skæppe af jeres bedste korn, en skinke og en god varm frakke, så skal jeg nok skaffe jer alt det vand, I behøver.”*

Det var godt nok en høj pris, mente mændene i byen, og de diskuterede længe, inden de til sidst blev enige om at se, om det virkelig skulle lykkes manden at skaffe vand. *“Det er en aftale, – et knippe pindebrænde, en skæppe korn, en skinke og en frakke skal du få, hvis det lykkes, men hvis ikke får du så mange klø, der kan ligge på dine rygstykker.”*

Nu bad manden om at låne en god lang kæp. Den blev fundet til ham, og han tog den og gik ud på engen. Her satte han kæppen godt ned i græsset og gik så hen over engen, mens han trak kæppen gennem jorden. Hvor han gik, sprang der vand frem, og efterhånden voksede der en stor og bred å ud af den rille, der kom i jorden efter kæppen. Nogle steder slyngede og bugtede åen sig, for manden var jo gammel og han rystede lidt på hænderne. Hele eftermiddagen gik han, og åen rakte nu så langt øjet kunne se, både den ene og den anden vej.

Da byens mænd så, at der kom masser af vand, – ja, langt mere, end de nogen sinde ville kunne bruge, blev de lidt ærgerlige over, at de var gået ind på at betale så høj en pris for mandens arbejde. De sagde til ham: *“Det kunne vi da også have gjort, trække en kæp gennem jorden. Det er da ingen sag. Du er jo ikke en gang blevet svedig af arbejdet. Det vil vi ikke betale for!”*

Den gamle mand troede første, at han havde hørt forkert – hans høreelse var ikke helt så god, som da han var ung – men efterhånden forstod han, at byens mænd mente, hvad de sagde. De ville ikke betale ham en klink for hans arbejde.

Så blev den gamle rigtigt vred. *“Ja, ja da! Ser man det, her troede jeg, at jeg havde med ordentlige folk at gøre, og så er I ikke andet end en gang lumpne snydepelse og bedragere. Men ser I, jeg skal nok få min betaling, om ikke på den ene måde, så på den anden. Fra nu af vil åen hvert år kræve et menneskeliv, og I vil nok opdage, at det havde været bedre at have holdt vores aftale.”*

Så forsvandt manden, nogle siger ned i åen. Og siden har åmanden hvert år hentet et menneske ned til sig. Skulle han ikke nå det et år, tager han blot to menneskeliv det næste. Og folkene i byen fortryder stadig den dag i dag, at de snød den gamle mand, og forsøger at gøre det godt ved i det mindste at give ham det pindebrænde, han blev lovet. Så hver gang de går over åen, lægger de en pind til åmanden ved bredden.

FORTALT OVER SAGN OM RY Å, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, s. 156, D.3.37 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

DEN LÆNGSTE Å

MATERIALER: Et stopur og to rundstokke eller lignende ca. 1,75 m. lang.

HVOR: En skovvej med blød jord.

FORBEREDELSE: Del deltagerne op i to hold med lige mange på hver.

AKTIVITETEN: Hvert hold skal lave en "å", det vil sige trække en rille i jorden med rundstokken. Det hold, der trækker den længste sammenhængende rille, har vundet.

Stil holdene op i hver sin side af skovvejen.

Den første deltager på hvert hold får en rundstok, som de på ordet "start" trækker efter sig, mens de løber. Efter 15 sekunder råbes "stop", løberne stopper, og den næste på holdet overtager rundstokken. Løbet startes igen og stoppes efter 15 sekunder. Sådan fortsættes der, indtil alle deltagere har løbet. I kan regulere den tid, der skal løbes, alt efter omstændighederne.

BERT WIKLUND

Den lange hest

gamle dage var der i en landsby en flok unge karle og piger, der holdt af at gå til fest eller legestuer, som man kaldte det den gang. Det blev som regel sent, før de gik hjem, og mørkt og koldt kunne det også være, så det kunne være surt at skulle gå den lange vej hjem til gårdene. Derfor fik nogle af dem den uvane, at hvis de kom forbi en hest, der stod tøjret på marken, så "lånte" de den og red på den, så langt de kunne, og jog så hesten tilbage, hvor de havde stjålet den, med et ordentligt klask i enden på den. Især de heste, der stod i nærheden af den å, som karlene og pigerne skulle over på vejen hjem, blev tit stjålet af dem. Så kunne de jo komme tørskoede over åen.

En aften, hvor det havde regnet længe, var der så meget vand i åen, at de unge ikke kunne finde det gangbræt, der normalt lå hen over åen. De stod lidt og talte om, hvad de skulle gøre, og mens de stod og snakkede, var der pludselig en hest ståede midt i åen, og oven i købet havde hesten både sadle og bidsel på. Hurtigt fik en af karlene fat i hesten og trak den ind til bredden, hvor han sprang op på den. Der var rigeligt plads til én til på hesten, så han løftede den pige, som han nu syntes, var den sødeste af alle pigerne, op bag sig. Men det var som om, at hesten voksede. Der blev plads til en til og en til og endnu en, og inden længe sad hele flokken oppe på hesten.

Den forreste karl begyndte nu at drive på hesten for at få den til at gå, og han trak i bidslet, men det skulle han aldrig have gjort. For hestens hoved gik af! Af ren forskrækkelse vendte han sig om mod de andre og opdagede nu, hvor lang hesten var. "*Jøsses kors, aldrig har jeg set så lang en hors!*" udbrød han og i det samme deltes hesten i to dele og alle karlene og pigerne dumpede med et plask ned i åen.

Se, hvad de unge ikke vidste, var, at hesten hørte til de mystiske væsner, der ikke

tåler at høre ordet kors nævnt. Det opdagede de først, da de lå gennemblødte i det kolde vand. Siden den aften turde de ikke længere "låne" de heste, de kom forbi. Fra nu af gik de til festerne på deres fødder.

FORTALT OVER SAGN OM FUNDER Å, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, S. 164, D.3.74 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

DEN LÆNGSTE HEST

MATERIALER: Fyrrestolper ("reglar") ca. 5 x 10 cm, 2,5 meter lange, en til hvert hold.

HVOR: En åben plads i skoven eller en skovvej.

FORBEREDELSE: Del deltagerne i lige store – og bemærk lige stærke og lige tunge – hold.

AKTIVITETEN: Stolperne er den lange hest. Hvert hold skal lade de to stærkeste på holdet holde i hver sin ende af stolpen. Holdene skal nu konkurrere om, hvem der kan få flest op at sidde på stolpen uden at røre jorden med fødderne, inden de to der holder stolpen, må give slip. Lad holdene få flere forsøg, før vinderen kåres.

Karen og ellekongen

gamle dage gik landsbyernes køer på græs om sommeren. De græsede på overdrevet, store enge, som landsbyens gårde brugte i fællesskab. Ofte var der åer, søer eller moser i overdrevet, og her holdt blandt andet ellefolkene til.

At malke køerne var tjenestepigernes arbejde. Og i den landsby, hvor denne historie fandt sted, fulgtes alle pigerne hver dag ud til overdrevet, når det var malketid. De fandt hver deres køer og malkede dem og ventede så på, at de andre piger blev færdige med deres arbejde, så de alle kunne følges hjem igen.

En dag da de var klar til at gå hjem, manglede Karen. De kaldte på hende, men hun svarede ikke, lige meget hvor højt de råbte. Så begyndte de at lede og langt om længe fandt de hende siddende blandt elletræerne i mosen, helt alene og fuldstændig forvirret.

Med fælles hjælp fik de Karen med hjem, og ud på aftenen var hun kommet sig så meget, at hun kunne fortælle, hvad der var sket hende:

Hun havde siddet og malket en af køerne tæt ved ellemosen, da der var kommet en smuk og dejlig mand hen til hende. De havde talt lidt, og mens de talte, syntes hun, at han blev dejligere og dejligere. Han havde spurgt, om hun ville være hans kæreste, og så var det, at hun slet ikke kunne forestille sig at skulle gå fra ham. Hun ville være hos ham. Da pigerne begyndte at kalde på hende, havde han lokket hende til ikke at svare, og det var nemt, for hun havde forelsket sig fuldstændigt i ham.

Siden den dag måtte Karen ned i ellemosen hver eneste dag når pigerne malkede. Og hun sygnede mere og mere hen af kærlighed til den mystiske mand. Til sidst var det næsten ikke til at holde ud at se på, og så tog en klog kone affære.

“Næste gang du ser din kæreste,” sagde konen til Karen, “skal du tre gange sige til ham: Vend dig, at jeg kan se, om du er bag som for.”

Da Karen næste gang kom ned i ellemosen, gjorde hun som den kloge kone havde sagt. Tre gange bad hun sin kæreste vende sig, og nu så hun, at han var ganske hul i ryggen. *“Nej fy! Du er jo så hul som et dejtrug!”* råbte hun af bar forskrækkelse, og i samme øjeblik var han væk, for det var ellekongen selv, der havde fordrejet Karens hoved og fortryllet hende, så hun ikke kunne tænke på andet end ham. Og ellekonger tåler ikke at blive afsløret. Så efter den dag kunne Karen malke i fred, og hun var fri af ellekongens magi.

FORTALT OVER SAGN FRA BOGØ, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, S. 12, A.7.76 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

JAGT PÅ ELLEFOLKENE

MATERIALER: To lanser (tilspidsede rundstokke) ca. 1 m. En ring, hullets diameter 5 cm. Ringen kan skæres i krydsfinér. To tøjklammer, snor og et reb. Rebets længde afhænger af stedet, hvor aktiviteten afholdes.

HVOR: En skovvej.

FORBEREDELSE: Find et egnet sted på skovvejen, hvor der er to træer overfor hinanden på hver sin side af vejen. Bind rebet fast mellem de to træer, ca. 2 m. over vejen. Træk snoren gennem øjet i tøjklammerne og bind snoren fast midt på rebet. Sæt ringen fast i tøjklammerne. Del deltagerne i to hold.

AKTIVITETEN: Deltagerne skal fange ellefolk ved at ramme dem i deres hule ryggen – med lanserne. Der er altså tale om ringridning uden hest, i stedet rider deltagerne på hinandens ryg.

Placér holdene ca. 5 – 10 m fra rebet. Her er startlinien.

Den første på det ene hold tager den næste på ryggen. "Rytteren" skal nu med lansen forsøge at rive ringen ud af klemmerne og beholde ringen på lanser. Det giver et point. Det giver ikke points, hvis ringen falder af lanser. Derefter forsøger to deltagere fra det andet hold. Afvikl et antal runder. Det hold, der har fået flest points, har vundet.

Mallemussegrethe

en skov på Falster findes der ved en mose en stor sten. Det er Mallemussegrethes sten. Den er slidt helt hul på midten, fordi Mallemussegrethe gennem hundreder af år har siddet og hvilet sig på stenen. Mallemussegrethe er en ellepige, og hun er meget farlig at møde.

Det skete en gang for en karl fra en af gårdene i nærheden. Han var i mosen og arbejde med sine heste, og det blev sent, før han var færdig. Det var blevet tussmørke, da han begyndte at gå hjemad.

Da han kommer til stenen møder han den smukkeste pige, han nogensinde har set. Han får lyst til at snakke med hende, ja, så meget at han slipper sine heste og lader dem stå midt på vejen, mens han går hen mod pigen. Men for hvert skridt han tager, flytter hun sig et skridt væk fra ham. Han er nu helt vild for at komme tæt på hende og tale med hende, og han begynder at løbe. Men jo stærkere han løber, des stærkere løber hun. Inde i karlens hoved løber det også stærkt, så stærkt, at han til sidst ikke ved, hvem han er og hvor han er.

Hestene ventede ikke på karlen. De gik selv hjem til gården, og da de kom hjem uden karlen, blev folkene på gården bange for, hvad der kunne være sket med karlen og gik ud for at lede efter ham. De ledte det meste af natten, før de fandt karlen, der stod og holdt om et gammelt hult piletræ, som han sagde en masse forvirret kærlighedssnak til.

Gårdens folk fik med besvær bragt karlen hjem til gården, hvor han lå syg i det meste af et år, før han blev sig selv igen. Det tager lang tid at komme sig, når man er blevet elleskudt.

FORTALT OVER SAGN FRA HALLERUP, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, S. 12, A.7.72 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

ELLESKUDT

MATERIALER: Bind til at sætte for øjnene af halvdelen af deltagerne.

HVOR: En åben plads i skoven.

FORBEREDELSE: Markér en startlinie og en målstreg. Del deltagerne op i par, to og to. Giv den ene af hvert par bind for øjnene og placér alle par bag startlinien.

AKTIVITETEN: Den elleskudte karl (deltagerne med bind for øjnene) skal ledes hjem. På kommandoen "start" begynder deltagerne med bind for øjnene at gå frem mod mållinien, mens deres seende makker råber kommandoer, "frem, bagud, til højre, til venstre" til den blinde makker. Alle seende skal blive bag startlinien under hele aktiviteten. Den "karl", der først passerer mållinien, har vundet.

BERT WIKLUND

Bjergfolkenes lysestager

er var engang en karl og en pige, der havde forelsket sig i hinanden. Men de kunne ikke få hinanden, for karlen var fattig og pigens far den største gårdmand på hele egnen. Og det gik de og sukkede over, og de mødtes i smug om aftenen og talte om, hvad de skulle gøre.

Så en aften, hvor karlen red hjem fra deres hemmelige mødested, kom han forbi den store høj ude på marken. Det var fuldmåne, og månelysen oplyste hele landskabet. Pludselig fik karlen øje på noget, der glimtede oppe ved højen. Han stod af hesten og gik forsigtigt nærmere. Da han kom frem til højen, så han, at jorden rundt om højen var dækket med sølv og guld. Der var mønter og smykker, lysestager, fade, drikkekrus og tallerkener. Det var bjergfolket, der boede i højen, der havde lagt deres guld og sølvskatte ud for at månelysen kunne pudse dem.

Karlen står forundret og ser på alle rigdommene, indtil han pludselig hører, at det pusler i højen, og at nogen er på vej op af dem. Han tager benene på nakken, springer på sin hest og rider hjem i en fart.

Da pigen og karlen mødes næste aften, fortæller han hende om sin oplevelse. *“Du er dog et fæ”,* siger pigen, *“hvorfor tog du ikke noget af skatten, så ville du jo være rig, og så ville min far have givet os lov til at gifte os.”*

Det havde karlen slet ikke tænkt på, så forundret havde han været ved synet af skatten. De aftalte nu, at han med det samme skulle ride ud til højen og forsøge at få fat i noget af bjergfolkets guld og sølv.

Da han kom til højen, bandt han hesten ved et træ og listede lige så stille frem mod højen. Selv om han denne gang var forberedt, overvældede synet af herlighederne ham så meget, at han kom til at udbryde: *“Jesu Kristi Kors!”*.

Næppe havde ordene forladt hans mund, før bjergfolkene myldrede ud af højen

og med en hurtighed, han aldrig havde set magen til, samlede hele skatten sammen og forsvandt ned i højen med den. Da karlen havde sundet sig over det syn, gik han rundt om højen for at se, om han kunne finde en indgang. Men højen var som forseglet. "*Der røg det giftermål*", tænkte han og vendte sig om for at gå. I det han vendte sig, snublede han over noget, og dér for hans fødder lå to kæmpe sølvlysestager, som bjergfolkene havde glemt at få med i højen. Glad skyndte han sig at samle dem op og fór af sted tilbage til hesten. Hjem gik det i en fart, og næste dag red han i sit fineste tøj til pigens gård, friede og fik både pigens og hendes fars ja. Lysestagerne beholdt de to, og i familien hed de to sølvstager aldrig andet end "månelysene".

FORTALT OVER SAGN FRA STAGESHØJ, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 1, s. 175, 42.636 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

SKATTEROV

MATERIALER: Et stort antal "guld- og sølvskatte", for eksempel 100 træskiver af rundstokke, ca. 2 cm tykke.

HVOR: En åben plads i skoven eller en skovvej.

FORBEREDELSE: Del deltagerne i to hold. Stil en spand med træskiverne i – skattekisten. Lav en startlinie bag spanden. Placer holdene bag startlinien. Lav en målstreg i den anden ende af banen, afstanden reguleres efter deltagerens formåen. Stil to spande, en til hvert hold, bag mållinien.

AKTIVITETEN: Deltagerne skal

stjæle bjergfolkenes skat, men det skal foregå i tavshed, ellers forsvinder skatten ned i højen.

På start henter den første deltager på hvert hold en træskive – en skat – i spanden og løber til mållinien og lægger træskiven i sit eget holds spand dér. Når han har lagt træskiven, må den næste deltager starte, hente en træskive i skattekisten, løbe til målstregen og lægge den. Sådan fortsættes det antal runder, eller den aftalte tid, hvorefter aktiviteten stoppes. Det hold, der har flest træskiver, har vundet. Husk at der ikke må tales eller laves støj. Hvis det sker, er man opdaget af bjergfolket og må gå ud af legen.

SCANPIX

Troldens vejrmelding

gamle dage havde troldene meget mere magt end i dag. Det var blandt andet dem, der bestemte, hvordan vejret skulle være, om det skulle regne eller solen skulle skinne, om det blev storm eller stille vejr. Og dengang som nu var bønderne afhængige af vejret.

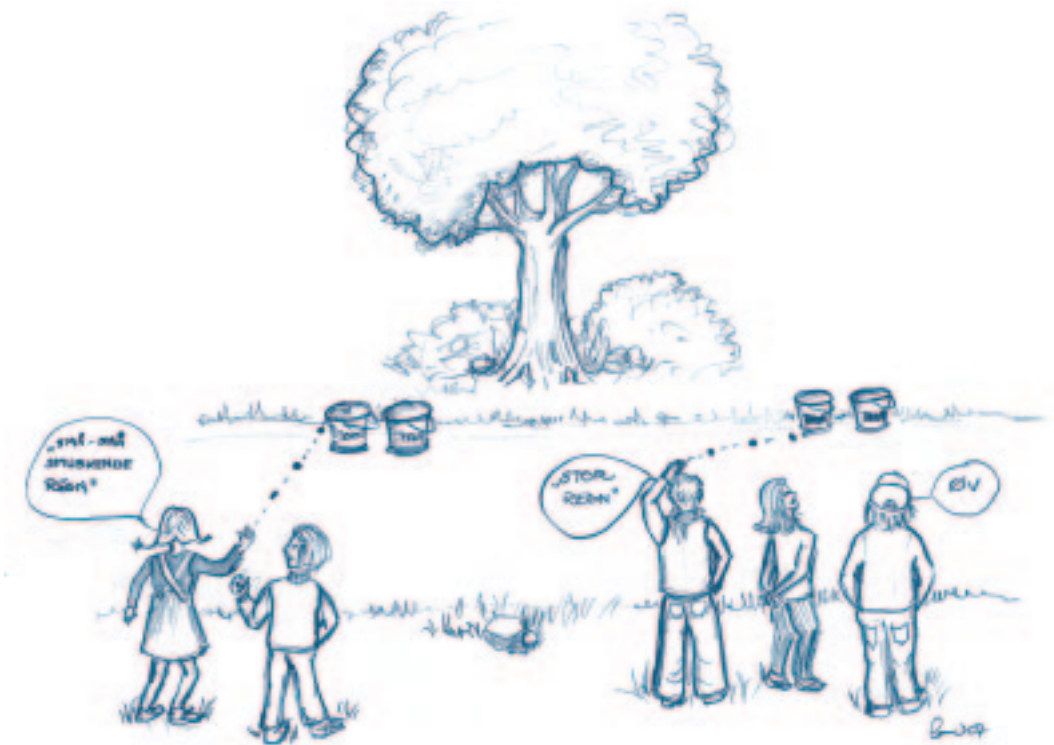
En dag var en bonde ude for at se på sit korn. Det havde ikke regnet i mange uger, og kornet på marken var så sølle, at bonden frygtede, at han og hans familie måtte sulte, når det blev vinter. Han satte sig på stengærdet og stirrede ud over marken, mens han tænkte på, hvad han dog skulle stille op.

Så hørte han pludselig en lille stemme bag gærdet, der hviskede "*Små, små smudskende regn, små, små smudskende regn.*" Bonden lænede sig forsigtig over gærdet og så, at det var en lille trold, der sad og hviskede. Bonden forstod nu, at trolden var i gang med at skabe endnu mere tørke, – han sad jo der og ønskede, at det kun blev en lille smule støvregn og ikke en ordentlig omgang regnvej, det var jo ellers, hvad kornmarken trængte til, hvis der skulle være mad nok til hele vinteren.

Så blev bonden vred. Han knyttede sin hånd og gav trolden et ordentligt gok oven i hovedet.

Trolden, der ikke havde opdaget bonden, blev frygteligt forskrækket og troede, at det var torden, der havde ramt ham i hovedet. Så han skreg: "*Stor regn, stor regn!*" og i det samme blev himlen helt grå af tunge skyer, og inden bonden kunne nå at komme hjem, stod regnen ned fra himlen.

FORTALT EFTER SAGN FRA SYDFALSTER, SE LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE ÅRBOG 1964, s. 129.

AKTIVITET

STOR REGN – SMÅ REGN

MATERIALER: To spande pr. hold og tre småsten pr. deltager.

HVOR: En åben plads i skoven.

FORBEREDELSE: Del deltagerne i et antal hold med lige mange på hvert. Placér holdene på en linie og stil hvert holds to spande foran dem i en afstand af 1-3 m. afhængigt af deltagerens formåen. De to spande stilles tæt sammen. Giv hver deltager tre småsten.

AKTIVITETEN: Deltagerne skal sørge for at vejret er det rigtige for deres afgrøder. Holdets spand til højre giver megen regn, spanden til venstre giver næsten ingen regn (tørke). Første deltager siger højt, hvad han siger efter, – "stor regn" eller "små, små smudsende regn" og forsøger derefter at kaste stenen i den rigtige spand. Derefter forsøger den næste deltager sig. Fortsæt til alle har kastet deres tre sten.

De hold, der har sørget for lige meget regn og tørvejv – har lige mange sten i spandene, når aktiviteten er slut, kan høste de bedste afgrøder. Har et hold en forskel på mere end fem sten i mellem de to spande, er deres marker enten tørret fuldstændigt ud eller druknet i regn.

Nisseslagsmålet

en skov var der engang et sted, hvor der kun kunne vokse græs. Ingen træer eller buske kunne trives dér. Det var nemlig det sted, hvor der engang havde stået et drabeligt slagsmål mellem to nisser.

Nissen Nis boede på en gård på den ene side af skoven, og nissen Nus boede på en gård på den anden side af skoven. De to nisser var gode ved både deres husbond og dyrene på gårdene. De hjalp fra morgen til aften i stalden, de fodrede og vandede dyrene, mugede ud og strøede nyt halm under dem.

Et år blev vinteren særlig lang og streng, og de begyndte at knibe med både foder og halm til dyrene. Så fik Nis den tanke, at han kunne snige sig over til gården på den anden side af skoven og stjæle foder og halm til sine dyr. Pudsigt nok fik Nus nøjagtigt den samme tanke. Så da aftenen kom, gik de begge over til den andens gård og hentede et ordentligt læs halm og flere sække foder. Nisser kan bære helt usandsynligt meget på ryggen.

På vejen hjem valgte de desværre at gå på den samme vej, og midt mellem de to gårde mødtes de så. Da de så, hvad den anden havde på ryggen af halm og foder, var de straks klar over, hvad den anden var i gang med. De smed alt, hvad de bar og fløj i totterne på hinanden. *“Skal du stjæle fra mine stakkels dyr”, råbte Nis, “de har jo næsten intet tilbage at leve af!”* – *“Du skulle snakke, sådan en tyveknægt!”* råbte Nus tilbage. Øretæverne og det, der var værre røg gennem luften, og de kæmpede helt, til den lyse morgen. Så kunne de ikke mere og måtte give op. Trætte og forslåede traskede de hjem, foder og halm måtte de lade blive tilbage, for de havde ikke kræfter til at bære det hjem.

Hele dagen tænkte de begge på alt det dejlige foder og halm, der nu lå ude i skoven, og de tænkte også på, hvordan de kunne få hævn over den anden. Da det

blev aften, havde de begge besluttet at hente de gode sager, de havde måttet efterlade i skoven, – og Nis havde også fået en gevaldig idé til, hvordan han kunne sætte Nus ud af spillet.

Nis gik over i gårdens værksted og fandt et gammelt vognhjul. Så tog han halm og blåv og vikledede det rundt om hjulet. Det hele dyppede han i tjære, og så tog han hjulet under armen og gik ind i skoven. Da han kom til det sted, hvor han havde sloges med Nus, gemte han sig og ventede på, at Nus skulle komme. Efter et stykke tid kunne han se Nus' tophue komme vippende gennem græsset, og hurtigt tog Nis hjulet, stillede det ud på vejen og lige i det øjeblik Nus satte foden i vejgruset, tændte Nis ild til hjulet og gav det et ordentligt puf, så det med fuld fart løb lige mod Nus. Nus blev så forskrækket, at han ikke kunne røre sig, og Nis greb chancen og fór hen til ham og gav ham et ordentligt gok i nøden. Nus faldt om, og Nis kunne nu samle alt foderet og halmen sammen, både sit eget og Nus', og bære det hjem.

Siden den dag var Nus forsvundet, – om han døde eller blot løb væk, det er der ingen, der ved. Og både Nis og hans dyr manglede aldrig mere foder.

FORTALT OVER SAGN FRA PUGKJÆRSHØJ, SE EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, S. 64, B.6.95 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET

FODERTYVENE

MATERIALER: 50 eller flere tunge genstande ("fodersække"), for eksempel brændestykker, større sten eller sandsække á ca. 1-2 kg.

HVOR: En åben plads i skoven.

FORBEREDELSE: Del deltagerne i 4 – 6 hold. Placér holdene i en stor cirkel med god afstand både til midten og mellem holdene. Læg alle "fodersækkene" i en stor bunke i midten af cirklen.

AKTIVITETEN: Holdene er nisser, der stjæler foder fra hinanden. Stedet, hvor holdene står, er deres egen "gård". På kommandoen "start" løber alle ind og henter fodersække og bringer dem tilbage til deres gård. Når der ikke er flere sække i midten, må man stjæle fra de andres gårde. Man må ikke forhindre nogen i at stjæle, og man må kun hente en sæk ad gangen. Holdlederen bestemmer hvor lang tid der skal kæmpes, og når aktiviteten er slut, har det hold vundet, der har mest foder på gården.

BERT WIKLUND

Nissedrillerier

Nisser kan være utrolig drilagtige, og det fik en dreng, der tjente på en gård, en gang at mærke. En eftermiddag hørte han, at gårdens hund stod og gøede gevaldigt omme ved laden, og den blev ved og ved. Drengen tænkte, at det kunne være nogle landsstrygere eller en ræv, så han måtte hellere se efter, hvad der var los. Da han kom om til laden, så han, at det hverken var landsstrygere eller ræve, der var på færde, men gårdens nisse. Den sad på bjælkerne oppe under ladens loft og drillede den stakkels hund med at kaste småsten ned på den.

“*Det var dog synd for vores rare hund*”, tænkte drengen, “*den nisse skal have sig en lærestreg!*” Han greb høtyven, der stod ved døren, og listede lige så stille op på ladens loft og hen til dér, hvor nissen sad. Nissen var så optaget af sit drilleri, at han slet ikke opdagede drengen. Drengen gav nissen et ordentligt skub med høtyven, så han faldt lige ned til den vrede hund, og så kan det nok være, at nissen fik benene på nakken! Hunden fór efter ham og det var kun lige med nød og næppe, at nissen slap væk fra hundens skarpe tænder.

Efter den omgang var nissen blevet rigtig sur, og han kunne næsten ikke vente med at få hævn over drengen. Så snart det var blevet aften, og drengen var gået i seng, sneg han sig ned i stalden og slap alle hestene løs. Han hviskede dem noget i ørerne, og straks begyndte de at trampe rundt i stalden. Drengen, der sov i karlekammeret lige ved siden af, hørte postyret og måtte ud af sin varme seng og ind i stalden og binde hestene. Knap var han kommet ned under den varme dyne igen, før nissen atter slap hestene løs, så drengen måtte op igen. Sådan blev det ved hele natten, lige indtil solen stod op.

FORTALT OVER ET SAGN HENTET FRA EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN, BIND 2, s.73, B.8.126 (ÅRHUS 1893)

AKTIVITET**LØSE HESTE I STALDEN**

MATERIALER: Ingen.

HVOR: En åben plads i skoven.

FORBEREDELSE: Vælg tre deltagere, der skal være tjenestedrenge. Vælg tre andre, der skal være nisser. Resten af deltagerne er heste. Udpeg et sted, der er hestens boks. Her er hestene, når aktiviteten starter.

AKTIVITETEN: Nisserne skal slippe hestene ud af boksen ved at røre dem. Det er tjenestedrengenes opgave at forhindre nisserne i at komme til hestene. Når hestene er frie, skal tjenestedrenge forsøge at indfange dem ved at røre ved dem. Bliver en hest fanget, skal den selv løbe ind i boksen og kan ikke slippes fri af nisserne, før den står i boksen igen.

Titel

På tur i Mystikken – motion i skoven

Udgiver

Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Tlf: 3947 2000. Mail: sns@sns.dk
www.skovognatur.dk

Udgivelsesår

2007

Idé og tekst

Naturvejleder Anne Elmer, Museet Falsters Minder

Redaktion

Naturvejleder Anne Elmer, Museet Falsters Minder
Natur- og Sundhedsvejleder Tue Kristensen,
Skov- og Naturstyrelsen
Kontorfuldmægtig Pia Bøttiger Andersen,
Skov- og Naturstyrelsen

Grafisk tilrettelæggelse

Page Leroy-Cruce

Fotos

Lars Gejl, Bert Wiklund og Scanpix

Tegninger

Lone Nielsen, Museet Falsters Minder

Tryk

Schultz Grafisk
1. oplag: 5.000 eks.

ISBN

978-87-7279-758-8

Download

Hæftet kan downloades gratis fra
www.skovognatur.dk